УДК 378.147.2

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.26>**Л. В. Морозова**старший викладач кафедри психології та педагогіки
Національної академії Національної гвардії України

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОСТОРУ КУРСАНТАМИ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті наведено методичні засади щодо врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти. Практичним результатом наукового дослідження стала система рекомендацій керівництву військового закладу вищої освіти стосовно врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору. У статті систематизовано ключові проблеми в освітньому просторі військового закладу вищої освіти. Вказано, що напрям розвитку вищої освіти в широкому масштабі має формуватися, ґрунтуючись на уявленні про неї не тільки як про виробника освітніх та інших послуг, але і як про творче середовище, соціокультурна функція якого полягає у відтворенні знань і цінностей, створенні концепцій, теорій, методологій, технологій, інформації. У роботі розглянуто нові вимоги до структурування змісту інформаційного освітнього простору військових закладів вищої освіти, які породжують сучасні підходи щодо формування. Окрема увага в цьому дослідженні акцентується на тому, що ступінь включення курсантів в інформаційний освітній простір військових закладів вищої освіти має несистемний характер, що потребує необхідності посилення системності та цілеспрямованості цієї роботи. Забезпечення сфери освіти теорією і практикою розроблення та використання інформаційних та комунікаційних технологій у цьому дослідженні запропоновано тісно пов'язувати з підвищенням загального рівня культури учасників інформаційного освітнього простору. У статті основною умовою досягнення високого рівня інформаційної культури є орієнтація на насичення освітнього простору військових закладів вищої освіти особистісним живим знанням, коли інформація, що повідомляється в рамках навчально-виховного процесу і поза ним, знаходить для курсанта індивідуальну цінність у сенсі участі і значущості знання в його особистому житті і службово-бойовій діяльності. Запропоновані основні критерії, які варто враховувати під час відбору і конструювання змісту інформаційного освітнього простору військових закладів вищої освіти з метою підвищення його ефективності у формуванні інформаційної професійної культури курсантів. Науковим результатом проведеного дослідження стали запропоновані методичні засади врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти.

Ключові слова: віртуальний навчальний простір, психологічні аспекти, курсанти, військові заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. Для поточного стану вищої освіти характерно те, що головною цінністю має бути не сукупний обсяг знань, що отримані курсантами в університеті. У будь-якому разі комбінація з них є фіксованою сумою знань, які мають обмежений обсяг і відносно швидко старіють у сьогодиншньому динамічному середовищі. Головну цінність мають здібності курсантів у процесі навчання та у службово-бойовій діяльності здійснювати свою інформаційну активність, працювати з інформацією, розуміти особисто значущі інформаційні потреби та запити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових статтях [1–5] систематизовано ключові аспекти забезпечення якості та результативності навчальних систем електронного навчання. Основні характерні риси створення та вдосконалення інтелектуального користувацького інтерфейсу систем e-learning розглянуто в роботах

[6–8]. Питанням пошуку напрямів підвищення якості навчального процесу на основі впровадження новітніх інструментальних засобів і інформаційних систем присвячені дослідження [7–9].

Але нині спеціалізовані літературні джерела не дають достатньої інформації стосовно психологічних аспектів використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти.

Мета статті: розробити методичні засади щодо врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, кажучи про модернізацію вищої освіти, підкреслюється, що напрям її розвитку в широкому масштабі має формуватися, ґрунтуючись на уявленні про неї не тільки як про виробника освітніх та інших послуг, але і як про творче середовище,

соціокультурна функція якого полягає у відтворенні знань і цінностей, створенні концепцій, теорій, методології, технологій, інформації.

Водночас сьогодні основний напрям освітнього процесу, як і раніше, йде в традиційному руслі формування у курсантів військових закладів вищої освіти певної суми знань, умінь і навичок, необхідних для забезпечення гідного рівня професійної діяльності. Значний потенціал інформаційного освітнього простору залишається незатребуваним внаслідок невисокої інформаційної культури курсантів. При цьому доки не вироблено систему включення курсантів в інформаційний освітній простір спеціальності, використання його ресурсів та вплив на курсантів буде більшою мірою ситуативним, ніж системним.

У результаті дослідження питання було виявлено низку проблем в освітньому просторі військового закладу вищої освіти:

- між доступністю та збільшенням всілякої інформації з різних галузей знання і процесом її знецінення, коли знання позбавляються особистісних смислів, що відбувається через розрізненість великих обсягів інформації, її часту суперечливість та незавершеність;

- між лавиноподібним зростанням інформації і деякої обмеженістю можливостей навчального процесу військових закладів вищої освіти, щоб адекватно реагувати на це явище, що зумовлено насамперед тимчасовими рамками, психофізіологічними особливостями суб'єктів навчального процесу, поширеністю усталених традиційних педагогічних технологій, недостатнім використанням можливостей інформаційних і комунікаційних технологій для збагачення освітнього процесу відповідними технічними засобами;

- між потребами суспільства у фахівцях із високим рівнем інформаційної професійної культури і недостатнім використанням ресурсів інформаційного простору військових закладів вищої освіти в її формуванні;

- між традиційною орієнтацією навчального процесу на передачу інформації від викладача до курсанта і недостатньою готовністю курсанта до самостійного, цілеспрямованого, систематичного пошуку нових знань;

- між дидактичними можливостями інформаційних і комунікаційних технологій, що реалізуються в навчальному процесі військових закладів вищої освіти, і недостатнім рівнем їх інтеграції в навчально-виховну діяльність, яка має активізувати внутрішні резерви саморозвитку особистості;

- між активним розвитком інформаційної інфраструктури вишів і низьким ступенем залученості курсантів і викладачів у процес ефективного використання ресурсів інформаційного освітнього простору.

Сучасні підходи до формування інформаційного освітнього простору військових закладів

вищої освіти породжують нові вимоги до структурування його змісту. Є необхідність дослідження проблеми ефективного включення курсантів в інформаційний освітній простір військових закладів вищої освіти, створення таких педагогічних умов, за яких учень буде усвідомлювати себе активним творчим учасником інформаційних процесів, що розвиваються. Однак практика свідчить, що ступінь включення курсантів в інформаційний освітній простір військових закладів вищої освіти має несистемний характер, що потребує необхідності посилення системності та цілеспрямованості цієї роботи.

Зокрема, забезпечення сфери освіти теорією і практикою розроблення та використання інформаційних та комунікаційних технологій має бути тісно пов'язане з підвищенням загального рівня культури учасників інформаційного освітнього простору.

Ефективність змісту інформаційного освітнього простору буде зростати в тому разі, якщо включення в нього курсанта, засвоєння ним знань буде приводити не тільки до підвищення загальної грамотності і компетентності, а й до внутрішнього особистісного росту. Основною умовою досягнення цієї мети є орієнтація на насичення освітнього простору військових закладів вищої освіти особистісним живим знанням, коли інформація, що повідомляється в межах навчально-виховного процесу і поза ним, знаходить для курсанта індивідуальну цінність у сенсі участі і значущості знання в його особистому житті і службово-бойовій діяльності.

Під час відбору і конструювання змісту інформаційного освітнього простору військових закладів вищої освіти з метою підвищення його ефективності у формуванні інформаційної професійної культури курсантів слід враховувати такі критерії: відкритості; динамічності; цілісності; інформативності; особистісної значущості; ергономічності; ієрархічності; аксіологічний критерій.

Дослідження питання вдосконалення процесу формування інформаційної професійної культури особистості виявило необхідність формування моделі інформаційного освітнього простору військових закладів вищої освіти, що має досить різноманітну структуру. Наприклад, зміст складників такої моделі може бути таким:

- модуль освітніх ресурсів навчального, науково-дослідного, виховного та інформаційно-просвітницького призначення;

- модуль інформаційних ресурсів освітнього призначення;

- модуль програмно-апаратних та технічних засобів та пристроїв, що функціонують на базі інформаційних технологій;

- навчальний модуль;

- організаційно-цільовий модуль.

Застосування аксіологічного, культурологічного та особистісно орієнтованого підходів під час розроблення моделі єдиного інформаційного освітнього простору дає змогу розвивати інформаційну культуру курсантів не тільки як знання процесів інформаційно-комунікаційної діяльності і навички роботи у сфері комп'ютерних технологій, а й як розвиток інформаційної активності курсантів, формування у них відповідної мотивації, усвідомлення власних інформаційних потреб.

Інформаційно-освітнє середовище (ІОС) військових закладів вищої освіти є найближчим зовнішнім щодо курсанта (майбутнього фахівця) оточенням, сукупністю умов, у яких безпосередньо протікає його навчально-професійна діяльність, формуються його особистісні якості.

ІОС може розглядатися як цілісна сукупність освітніх ситуацій, що поступово змінюють одна одну. Під такими ситуаціями розуміється система психолого-педагогічних, дидактичних умов і стимулів, що ставить людину перед необхідністю усвідомленого вибору, коригування та реалізації власної моделі професійно-особистісного саморозвитку.

Інтенсифікація інформаційних процесів є об'єктивною закономірністю сучасного етапу розвитку суспільства. Процеси інформатизації суспільства тягнуть за собою та зумовлюють оновлення освітньої системи з використанням нових технологій.

З огляду на те, що зараз усе збільшується доступність різного роду інформації, часто позбавленої особистісних смислів, і відбувається лавиноподібне зростання її обсягів, можна відзначити певну обмеженість можливостей навчального процесу військових закладів вищої освіти своєчасно й адекватно реагувати на ці процеси. Причинами тут є: обмеження, що накладаються тимчасовими рамками, психофізіологічні особливості суб'єктів навчального процесу, розповсюдження усталених традиційних педагогічних технологій, які сьогодні удосконалюються засобами інформаційних та комунікаційних технологій. Крім того, існують також і об'єктивні причини, пов'язані з багатопрофільною спрямованістю діяльності військових закладів вищої освіти, нерівномірністю розподілу інформаційної інфраструктури військових закладів вищої освіти у внутрішньому просторі, різноманітністю технологій, форм, методів наукової та навчально-виховної роботи, для інтенсифікації яких потрібно акумуляція всіх інформаційних ресурсів.

Основним фактором підвищення ефективності процесів інформатизації в системі освіти є збільшення рівня розвитку інформаційної культури суспільства й окремої особистості.

Сьогодні розуміння проблеми освіти, виховання, розвитку особистості неможливе без урахування інформаційних взаємодій, у які вступає

курсант, включаючись в інформаційний освітній простір військового закладу вищої освіти.

Процес перетворення інформації у знання обов'язково супроводжується зусиллями особистості, її прагненням. Не слід розглядати знання як щось відчужене від особистості. Інформацію характеризує, на противагу знанню, відсутність зв'язку з певною особою, а також загальна доступність. Водночас кожен учень має можливість перетворити інформацію на знання у межах свого рівня розвитку. Сам же процес інформаційного впливу на особистість конкретного курсанта військового закладу вищої освіти можна представити як процес створення інформаційної невизначеності, яка викликає в особистості прагнення до пізнання, спонукає до активності. Необхідність освоєння нової інформації (осмислення ситуації, відпрацювання компетентностей тощо) вимагає змін особистісного потенціалу, що зумовлює якісний стрибок у розвитку особистості.

Висновки і пропозиції. Отже, науковим результатом проведеного дослідження стали запропоновані методичні засади врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти.

Практичним результатом наукового дослідження статті стала система рекомендацій керівництву військового закладу вищої освіти стосовно врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору.

Напрямом подальшого дослідження може бути оцінка якості врахування психологічних аспектів у процесі використання віртуального навчального простору курсантами військових закладів вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Hrabovskyi Y. Methods of Assessment and Diagnosis of the Quality of Knowledge in E-Learning. *Journal of Communication and Computer*. 2015. № 12. P. 286–296.
2. Науменко М.О., Рига О.С. Підходи до забезпечення стратегічного управління підприємств в умовах нестійкого середовища. *Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей) УДУЗТ*. 2018. № 63. С. 216–223.
3. Соколовський С.А., Науменко М.О. Аналіз особливостей управління інформаційними потоками логістичних процесів підрозділів Національної гвардії України. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2018. № 2. С. 19–21.
4. Pushkar O., Hrabovskyi Y. Development of methods of optimization and promotion of web site in search systems. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2020. № 1. С. 23–27. DOI: 10.21303/2313-8416.2020.001155

5. Hrabovskyi Y., Fedorchenko V. Development of the optimization model of the interface of multimedia edition. *EUREKA: Physics and Engineering*. № 3. 2019. Pp. 3–12. DOI: 10.21303/2461-4262.2019.00902
6. Грабовський Є.М. Проектування інтелектуального користувацького інтерфейсу систем підтримки електронного навчання. *Scientific Journal «ScienceRise»*. № 11(52). 2018. С. 36–39
7. Martins P., Zacarias M. A Web-based Tool for Business Process Improvement. *International Journal of Web Portals*. 2017. Volume 9. Issue 1. P. 68–84 DOI: <https://doi.org/10.4018/IJWP.2017070104>
8. Грабовський Є.М. Аналіз використання мультимедійних компонентів в сучасних технологіях мобільного навчання. *Scientific Journal «ScienceRise»*. № 4(57). 2019. С. 46–50
9. Наumenko М.О. Вдосконалення управління якістю продукції високотехнологічних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей) УДАЗТ*. 2018. Випуск № 62. С. 335–342.

Morozova L. Psychological aspects of using virtual learning space by students of military institutions of higher education

This article presents methodological principles for taking into account psychological aspects in the process of using virtual learning space by cadets of military institutions of higher education. The practical result of the scientific research of the article was a system of recommendations to the management of the military institution of higher education regarding the consideration of psychological aspects in the process of using the virtual educational space. The article systematizes the key problems in the educational space of the military institution of higher education. The article states that the direction of development of higher education on a large scale should be formed based not only on the idea of it as a producer of educational and other services, but also as a creative environment whose socio-cultural function is to reproduce knowledge and values, create concepts, theories, methodologies, technologies, information. The paper considers new requirements for structuring the content of the information educational space of military institutions of higher education, which generate modern approaches to the formation. Particular attention in this study is focused on the fact that the degree of inclusion of cadets in the information educational space of military institutions of higher education is unsystematic, which requires strengthening the system and purpose of this work. Providing the field of education with the theory and practice of development and use of information and communication technologies in this study is proposed to be closely related to improving the general level of culture of participants in the information educational space. In the article, the main condition for achieving a high level of information culture is the focus on saturating the educational space of military institutions of higher education with personal living knowledge, when information reported within and outside the educational process finds individual value for the cadet in terms of participation his personal life, and service and combat activities. The basic criteria which should be considered at selection and designing of the maintenance of information educational space of military establishments of higher education for the purpose of increase of its efficiency in formation of information professional culture of cadets are offered. The scientific result of the study was the proposed methodological principles of taking into account the psychological aspects in the use of virtual learning space by cadets of military institutions of higher education.

Key words: virtual educational space, psychological aspects, cadets, military institutions of higher education.